

LUND
UNIVERSITY

Den normativa mångkulturalismen

En diskursanalys

Karin Nordlöf

Mänskliga rättighetsstudier

Vårterminen 2012

Handledare: Dr. Olof Beckman

Abstract

Sweden is often perceived as a multicultural welfare state and “the Swedish model” has been role model for other countries to follow. Whilst cultural and religious pluralism have been celebrated, the potential areas of conflicts that can occur in a multicultural society have been neglected. This may be challenging as we are confronted with situations where intolerance is expected to be met with tolerance, motivated by respect for religion and culture. Lately the debate about multiculturalism has increased in media and different perspectives of what multiculturalism is or is not have continuously been discussed. The debate is split between two different arguments where each argument excludes the other. Criticism of certain cultural or religious traditions is perceived of the left-winged as intolerant, disrespectful towards other cultures as well as xenophobic. The purpose of this essay is to analyze in which way the absence of debate about multiculturalism on the political arena has affected the application of the human rights in Sweden.

Innehållsförteckning

Abstract.....	1
Innehållsförteckning	2
1 Inledning	3
1.1 Syfte och Frågeställning.....	3
1.2 Teori.....	4
1.3 Metod.....	5
2 Mångkulturalism och tolerans	7
2.1 Kultur.....	7
2.2 Mångkulturalism	7
2.3 Tolerans	11
3 Särslagstiftning och undantag	14
3.1 Samer och rennärlagslagstiftning.....	14
3.2 Lagen om omskärelse av pojkar.....	16
3.3 Hatbrott.....	17
4 Analys	19
4.1 Mångkulturalism i mediedebatten.....	19
4.2 Grupprättigheter och lika möjligheter.....	23
4.3 Mångkulturens utmaningar	25
5 Avslutande diskussion	27
Referenser.....	30

1 Inledning

1.1 Syfte och Frågeställning

Huvudsyftet med denna uppsats är att försöka förstå hur debatten om mångkulturalism påverkar implementeringen av mänskliga rättigheter i Sverige. En viss problematik uppstår då religiösa och kulturella anspråk på undantag till förmån för gruppen konfronteras med de individuella fri- och rättigheterna. De senaste åren har vi sett en ökning i den mediala debatten om mångkulturalism och att diskutera ämnet är en utmaning såtillvida att diskursen präglas till stor del av högerextrema och främlingsfientliga inslag. Då skribenter publicerar något som kritiserar eller ifrågasätter mångkulturalism riskerar detta många gånger att missuppfattas och istället tolkas främlingsfientliga och rasister detta som en bekräftelse av deras världsbild. Kritik av vissa kulturella eller religiösa traditioner uppfattas inte sällan av vänstersidan som intolerant och respektlös mot andra kulturer. Man uppfattar detta som ett uttryck för en kulturell överlägsenhet och en vilja att assimilera alla medborgare med en annan kultur, närmare bestämt att de ska överge sin kulturella bakgrund och bli ”svenskar”.

I grova drag har diskussionen gått till så att man antingen intar den ena eller andra positionen och uppfattas antingen som ”marxist” eller ”rasist”. Ett tydligt avståndstagande finns från båda håll och polariseringen av debatten är så pass stark att det tycks förekomma en form av beröringsångest kopplad till viljan att medverka i diskussionen. Detta är något som ständigt präglat debatten och därför är detta en diskussion som är svår att ge sig in i på grund av de starka övertygelserna. Det är dock viktigt att ifrågasätta och diskutera hur mycket vi ska tolerera. Måste vi tolerera det intoleranta motiverat med respekten för religion och kultur? Diskussionen är därmed inte så enkel som höger eller vänster, rasist eller antirasist.

Ämnet mångkulturalism har varit frånvarande på den politiska arenan och man har fört en form av låt gå- politik, det vill säga att politiker förhållit sig passiva till de konflikter som uppstått. Man har blundat för kulturella och religiösa konflikter som kan uppstå i ett sekulariserat samhälle där de individuella fri- och rättigheter är grundläggande. Subjektiva tolkningar av mångkulturalism har istället utvecklats genom mediedebatten och bidragit till en oklarhet. Föreställningarna om vad som är tolerant eller intolerant, vad som är en rättighet eller inte ställs på sin spets. Av detta följer en problematik i hur samhället och enskilda individer ser på tolerans, rättigheter och främlingsfientlighet.

Frågeställning:

- På vilket sätt påverkar avsaknaden av diskussion om mångkulturalism på den politiska arenan implementeringen av mänskliga rättigheter?
 - Hur stor inverkan har den polariserade mediedebatten om mångkulturalism?

1.2 Teori

För tydlighetens skull ska mångkultur och mångkulturalism redan här kortfattat klargöras. Mångkultur är något deskriptivt, det vill säga en beskrivning av något, exempelvis att jag beskriver Sverige som ett mångkulturellt samhälle. Mångkulturalism är däremot normativt och ger uttryck för hur någon tycker att det mångkulturella samhället bör se ut. Utgångspunkten i den här uppsatsen är den normativa mångkulturalismen. Diskursen ger oss intrycket att det finns två uppfattningar om mångkulturalism och dessa utesluter per automatik varandra. Det vill säga, du intar en av positionerna och inga andra åsikter ryms i denna kontext.

Mångkulturalister menar att människors kultur är något inneboende och oföränderligt, kulturella grupper i samhället utgör helt enkelt olika enheter. Därför måste kulturella grupper ibland erhålla speciella undantag anpassade till dessa kulturella eller religiösa traditioner. Det liberala perspektivet utgår från att gruppens moral aldrig står över individens fri- och rättigheter. Därför ska inga undantag eller privilegier till förmån för en grupps moraliska anspråk göras. Dessa teorier är inte sällan utgångspunkter för diskussioner i ämnet och den präglas av inslag som uppstått genom subjektiva och felaktiga tolkningar. Det problematiska är alltså hur vi har tolkat ämnet.

Även i litteraturen förekommer perspektiv på mångkulturalism som ”uppdelad”. Argumenten som förs här är liknar dem i mediedebatten, dock är resonemangen här betydligt mer sansade. Uppfattningar om tolerans spelar också en viktig roll i sammanhanget. Återkommande är föreställningen om vad vi utåt sett bör tolerera, det vill sig vad som är ”rätt” eller ”fel” att tycka. Detta utgör ibland en svårighet eftersom man ofta har en bild av vad som utåt är rätt och fel men samtidigt en egen subjektiv tolkning av tolerans. Teorier gällande identifiering av olika samhällsgrupper är viktiga eftersom den normativa mångkulturalismen tenderar att se individens

identitet som en del av gruppen. En sådan syn på kulturella och religiösa grupper innebär ibland att individen endast identifieras som en gruppmedlem och inte som autonom individ. Diskursen om mångkulturalism utgörs mycket av konflikter mellan värden och präglas av teorier om mänskliga rättigheter, anspråk, tolerans och gruppidentitet.

1.3 Metod

Utgångspunkten för uppsatsen är att genom en diskursanalys undersöka den mediala debatten om mångkulturalism. Centralt för diskursanalysen är teorin om att språket bidrar till att forma verkligheten. Här tillämpas metoden på debatten om mångkulturalism och det mångkulturella samhället. Texter och andra uttrycksformer har i diskursanalysen en väsentlig betydelse för hur människor uppfattar världen och det primära syftet är att genom diskursanalysen förstå hur samtalet kring mångkulturalism påverkar politiken och de mänskliga rättigheterna.¹ Intressant är att begreppets oklarhet uppenbarar sig först i debatten och det är då vi kan urskilja missuppfattningar och tolkningar av ett begrepp som egentligen inte är speciellt svårdefinierat.

Inledningsvis ska en central begreppsdefinition av mångkulturalism göras. Begreppet mångkulturalism är i sig inte svårt att bestämma. När detta är gjort måste vi se djupare på olika teorier om problemen som uppstår först vi tillämpningen och diskussionen om mångkulturalism. Dessa innefattar bland annat tolerans och hur vi uppfattar denna och hur vi förhåller sig till denna i debatten om mångkulturalism. Andra delar som är viktiga här är bland annat identitet, kulturella och religiösa anspråk samt särrättigheter. De teoretiska delarna består av litteratur från olika filosofer, statsvetare och religionsvetares litteratur om kulturella och religiösa anspråk i förhållande till mänskliga rättigheter. Tre stycken existerande särslagstiftningar som omfattar samers rennäringslagstiftning, lagen om omskärelse och hatbrott ska gås igenom kortfattat. Avsnittet om särslagstiftningarna används för att kunna få en uppfattning om den politik som svenska staten tillämpat inom kontexten för mångkulturalism.

Den mediala debatten kommer delvis att granskas utifrån litteratur som ger en bra beskrivning av hur ett skifte i debatten har skett. Litteraturen är också viktig för att beskriva mediedebattens dynamik och de två ytterligheterna som genomsyrar hela ämnet. Språket är avgörande och media har stort inflytande i hur vår syn på samhället formas och därför är det viktigt att försöka skapa en bild av medieklimatet. Det finns mycket artiklar av skribenter, journalister och skakkunniga

¹ Esaiasson, Peter, *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 3., [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2007 s.239

som uttrycker åsikter och tolkningar om mångkulturalism. Ett antal av dessa kommer att användas för att skapa en bild av diskursen. Här spelar den akademiska litteraturen om oenigheterna gällande mångkulturalism också en stor roll. Utan den akademiska litteraturen blir det svårt att förhålla sig till ämnet och det blir svårt att undersöka och analysera.

2 Mångkulturalism och tolerans

2.1 Kultur

För att kunna beskriva mångkulturalism bör vi åtminstone få en uppfattning om begreppet kultur. För att reda ut detta brukar man ofta tala om objektiva gruppegenskaper och subjektiv grupp känsla. Traditioner, högtider, historisk kontinuitet och andra attribut utgör objektiva gruppegenskaper. Språk och religion brukar ses som de mest centrala objektiva gruppegenskaperna. Även territorium omfattas och är en väsentlig del av ursprungsbefolkningars grupptillhörighet. Den subjektiva grupp känslan innebär att gruppens medlemmar betraktar sig själva som tillhörande denna grupp. Föreställningen här är att då subjektiva och objektiva egenskaper kombineras har en kulturell grupp en distinkt uppsättning av värden, en moralisk uppfattning om hur man bör leva, som i olika utsträckning skiljer sig från omgivningen.² Filosofen Brian Barry menar att litteraturen om mångkulturalism domineras av förställningen om kulturella gruppers uppsättningar av värden och den moraliska uppfattningen om hur man bör leva sitt liv som något statiskt. Man menar att kulturella gruppers värderingar samt prioriteringar är ouplösliga och i ett samhälle med olika kulturer är dessa kulturer separata enheter.³

2.2 Mångkulturalism

Under 1960- och 1970-talet började Sverige ta avstånd från den tidigare rådande nationalismen. Ord som exempelvis ”neger” och ”fosterland” uteslöts mycket snabbt från svenska språket och ersattes istället med vad man ansåg vara ett mer korrekt språkbruk. Övergången från nationalism till hyllandet av det mångkulturella samhället var mycket intensiv och svenska staten kom nu att agera starkt mot diskriminering. Mångfalden som innan hade mött motstånd välkomnades nu av den svenska staten med öppna armar och inom kort titulerade Sverige sig själv som ett mångkulturellt samhälle.⁴ Detta tydliggörs om vi ser till svenska statens riktlinjer som antogs 1975, vilka innehöll invandrapolitiska mål om jämlikhet, valfrihet och samverkan. Målet om valfrihet var ambitiöst och blev i efterhand omdiskuterat. Syftet med valfriheten gick ut på att

² Halldenius, Lena, ”Mångkulturalism och mänskliga rättigheter” i *Mänskliga rättigheter och religion*, 1. uppl., Liber, Malmö, 2011 s. s.79

³ Barry, Brian, *Culture and equality: an egalitarian critique of multiculturalism*, Polity, Cambridge, 2001 s. 6.

⁴Johansson Heinö, Andreas, *Hur mycket mångfald tål demokratin? demokratiska dilemman i ett mångkulturellt Sverige*, 1. uppl., Gleerups utbildning, Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2009,Malmö, 2009 s.82

invandrare som kom till Sverige skulle kunna välja mellan att behålla sin kulturella identitet eller tillskrivas en ny svensk sådan. I detta inkluderades också en garanti att valfrihet av kultur skulle understödjas med hjälp av statliga medel.⁵ Sociologen Wuokko Knocke menar dessa riktlinjer baserades på en felaktig och ytlig uppfattning om vad kultur egentligen innebär. Vidare menar hon att kultur i vissa fall definieras som en form av ”bagage” där man placerar ”goodies from home”. Man kunde antingen ta med sig allt vad den egna kulturen innebar till det nya landet eller välja att ersätta dessa med den nya svenska kulturen.⁶

Uppfattningen om kultur var enligt Knocke i detta sammanhang mat, musik, traditioner samt språk. Språk var något som särskilt uppmuntrades i målet om valfrihet. Valfriheten innebar i princip att det mångkulturella samhället skulle utgöra ett fritt samhälle där rättigheten att uttrycka sin kultur var självklar. Ett mångkulturellt samhälle skulle växa fram ur det fria kulturella valet men vad detta innebar var fortfarande obestämt. Begreppets problematik har bidragit till att många valt att inte alls använda sig av termen mångkulturalism och ersatt detta. Till exempel så uteslöts termen från officiell svensk politik 1997 och man valde istället att använda sig av ordet mångfald.⁷

För att förstå mångkulturalism måste vi reda ut på vilka sätt termen kan användas. Deskriptiv och normativ mångkulturalism påverkar dock varandra men debatten blir problematisk då man blandar ihop dessa två.⁸ Det finns som sagt två olika innebörder som är viktiga att skilja åt; deskriptiv och normativ; antingen en beskrivning av hur ett mångkulturellt samhälle faktiskt ser ut eller uttryck för hur samhället bör se ut. Den normativa mångkulturalismen ger följaktligen uttryck för perspektiv och åsikter på hur vi värderar olika kulturella och religiösa företeelser i samhället. En normativ mångkulturalistisk politik fokuserar på medborgares kulturella tillhörighet och identitet som intimt förankrad med gruppen. Av detta följer specifika moraliska och politiska rättigheter samt skyldigheter som motiveras av gruppens kultur eller religion. En mångkulturalistisk politik prioriterar kulturella grupperas jämställdhet och detta måste i vissa fall ske genom undantag från de allmänna reglerna.⁹

Den franska politiken gällande mångkultur är ett bra exempel på beskrivningen mångkultur. Den officiella bilden av identitet i Frankrike är kopplad till medborgarskap, om du är medborgare i Frankrike är du fransk. Detta ses således som franska medborgares enda identitet och därför

⁵Johansson Heinö, *Hur mycket mångfald tål demokratin? demokratiska dilemman i ett mångkulturellt Sverige* s.83.

⁶ Knocke, Wuokko (1997): Problematizing multiculturalism: Respect, tolerance and the limits to tolerance, *NORA Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 5:2, 127-136 s. 128

⁷Johansson Heinö, Andreas, *Hur mycket mångfald tål demokratin?: demokratiska dilemman i ett mångkulturellt Sverige*, s. 43

⁸ Halldenius *Mänskliga rättigheter och religion*, s 80

⁹ Johansson Heinö, Andreas, *Hur mycket mångfald tål demokratin?: demokratiska dilemman i ett mångkulturellt Sverige*, s. 43

väljer politikerna att inte kalla Frankrike för ett mångkulturellt samhälle, inte ens i deskriptiv bemärkelse. Faktum är att Frankrike faktiskt är ett mångkulturellt samhälle eftersom det innehåller en blandning av olika kulturer och kulturyttringar.¹⁰ Filosofen Lena Halldenius ger oss ett exempel på en jämförelse mellan deskriptivt och normativt; jag kan vara sverigedemokrat och vi kan vara överens om att Sverige faktiskt är ett mångkulturellt samhälle. Men detta behöver inte nödvändigtvis innebära att vi är överens om hur samhället ska se ut och vi kan värdera det mångkulturella samhället på helt olika sätt.¹¹

Knocke anser att mångkulturalismen i Sverige existerar på vad hon menar är en ytlig nivå. Hon beskriver det som att staten inte tagit itu med tänkbara konfliktområden mellan kulturell valfrihet och okränkbara mänskliga rättigheter. Detta på grund av att riktlinjerna från 1975 har lämnat konceptet ”det mångkulturella samhället” obestämt.¹² Enligt filosofen Brian Barry är föreställningen om mångkulturalism som en konstruktion eller ett ”program” missvisande. Mångkulturalism uppfattas här som normativ och detta, menar Barry, utgör anspråk till förmån för ett antal heterogena grupper med egna heterogena syften. Det vill säga att kraven som en specifik grupp ställer egentligen inte representerar hela gruppens ambition och vilja. Gruppmedlemmarna är inte homogena såtillvida att de är en enhet. De besitter olika värderingar, och kanske inte alls samma krav som ett fåtal gruppmedlemmar gör anspråk på.¹³

Vanligt förekommande är tendensen att se att alla sociala grupper skiljer sig genom kultur, och har distinkta synsätt, ambitioner och prioriteringar och på detta vis bildas en så kallad ”culturalization” av konflikter mellan vissa grupper.¹⁴ Barry hävdar att det saknas en principiell och konsekvent lösning på konflikter mellan kulturella grupper eftersom politiker ”ger efter” när minoriteter gör anspråk på något som de tidigare fråntagits. Grupperns olika identitet ska inte bestämmas utifrån en viss kultur bara för att någon har makten att göra detta. Det blir mycket problematiskt om kulturellt skilda grupperns konflikter ska redas ut genom politiska beslut.¹⁵

I kontexten för mångkulturalism talas det i allmänhet mycket om minoritetsgrupperns status i samhället. Filosofen Bhikhu Parekh betonar vikten av att inte blanda ihop religiös och kulturell pluralism (mångfald) med frågan om minoriteters status. Minoritetsgrupperns status är något som är viktigt i debatten om mångkulturalism men Parekh menar att det finns en viss tendens till att man betraktar majoriteten som ”de normala”. Detta kan leda till att man tenderar att identifiera

¹⁰ Halldenius, *Mänskliga rättigheter och religion* s.79.

¹¹ Halldenius, *Mänskliga rättigheter och religion* s s.80

¹²Koncke, *Problematisizing multiculturalism: Respect, tolerance and the limits to tolerance* s. 128

¹³ Barry, Brian “The limits of cultural politics” *Review of International Studies* (1998), 24, s.308

¹⁴ Barry, Brian “The limits of cultural politics” s.308

¹⁵ Barry, *The limits of cultural politics*, s. 317

minoritetsgrupper endast utifrån sin kultur. På detta sätt "fastnar" minoritetsgrupper i en status som avvikande, medan majoriteten har fritt spelrum att fatta beslut som individuella aktörer. Gruppmedlemmar kan uppfatta detta som att andra fattar beslut åt dem och inskränker deras frihet att agera som individuella aktörer. Majoriteten får tolkningsföreträde och vissa individer blir då ofrivilligt låsta till sin status som till exempel jude, fast denna person på samma gång identifierar sig som exempelvis transsexuell, feminist och socialist.¹⁶

Motståndare till mångkulturalism menar att mångkulturalismen framställs som för essentialistisk. Detta på grund av att man har en absolut uppfattning om kultur som något statiskt och oupplösligt.¹⁷ Denna föreställning är enligt Barry en vilseledande beskrivning av mångkultur och det finns ingen stabil kunskapsteori om hur kulturella identiteter kan analyseras. En politik som förs baserad på grupperns kulturella eller religiösa identitet ser dessa gruppegenskaper som beständiga och förutsätter att kulturella skillnader skapar konflikt i samhället.¹⁸ Man antar felaktigt att det mångkulturella samhällets olika kulturer "kolliderar med varandra likt biljardbollar"^{19,20} I de fall grupper gör anspråk gentemot staten att införa undantag som inte är enhetliga med grundläggande rättigheter och staten inte är principfast resulterar detta i en förhandling om undantag från rättigheter som egentligen inte är förhandlingsbara.²¹ En sådan förhandling med rättigheter betyder att staten tvingas värdera olika grupperns rättigheter i förhållande till mänskliga rättigheter. På samma gång måste man överväga vilka grupper som är och inte är i behov av undantag och detta gör det mångkulturella samhället till något mycket mer problematiskt än vad det egentligen skulle kunna vara.

I Sverige har diskussionen om mångkulturalism varit frånvarande på den politiska arenan och istället uppmärksammas genom media. Begreppet mångkulturalism har fått utvecklas här och inte genom politiken. Knocke betonar att kulturella och religiösa sätt att uttrycka sig är viktiga för individers upprätthållande av sin identitet. Dessvärre har segregeringen växt på grund av statens riktlinjer som haft en motsatt effekt av det man önskade. Många grupper har blivit vad Knocke kallar för "insiders outside" de lever sina liv i, men samtidigt utanför det svenska samhället. Denna politik har lett till en motsägelsefull situation, där vi å ena sidan starkt betonar vikten av

¹⁶ Halldenus, *Mänskliga rättigheter och religion*, s.81

¹⁷ Tie, Warwick, *Legal pluralism: toward a multicultural conception of law*, Dartmouth, Aldershot, 1999 s.26

¹⁸ Barry, *The limits of cultural politics*, s. 308

¹⁹ Tie, Warwick, *Legal pluralism: toward a multicultural conception of law*, s.26

²⁰ Tie, Warwick, *Legal pluralism: toward a multicultural conception of law*, s.26

²¹ Barry, *The limits of cultural politics*, s. 308

tolerans gentemot andra kulturer, men samtidigt finns det en outtalad uppfattning om majoritetens kultur som överlägsen. ”Vi och dom”-problematiken blir här påtaglig.²²

2.3 Tolerans

Filosofen John Horton menar att vi i begreppet tolerans finner tre inneboende motsägelser. För det första är det problematiskt att förstå hur vi ska kunna tolerera något vi anser vara dåligt och moraliskt fel. Detta kan stundtals vara argument som personer använder för att rättfärdiga intolerans genom att tro sig veta vad som är bra och dåligt, man hävdar ett specifikt tolkningsföreträde. Horton menar att en lösning på ett sådant problem kan vara att väga den kulturella eller religiösa handlingen och förbudet mot varandra för att komma fram till om ett förbud möjligtvis skapar mer problem än tillåtelse. För det andra, menar Horton, är det motsägelsefullt om vi måste tolerera det vi uppfattar som intolerant, detta skulle ju innebära att toleransen står och faller i sig själv.²³ Den tredje motsägelsen utgör det faktum att tolerans utgår ifrån tesen att ju mer intolerant en person är i teorin desto större förutsättningar har denna person att vara tolerant i praktiken. Ett exempel är en person som hyser mycket negativa känslor inför eller kanske rent av hatar slöjor men inte uttrycker dem i praktiken. Religionsfilosofen Johan Modée menar att det är viktigt att kunna skilja på attityd och beteende samt att kunna göra en klar distinktion mellan dessa. Vidare presenterar Horton han ett exempel på hur motsättningarna kan ta sig i uttryck i politiken, nämligen Sverigedemokraternas inträde i riksdagen 2010. De är ett parti som många beskriver som intoleranta mot invandrare. De är invalda i riksdagen men samtidigt som vi har en stor majoritet som finner det svårt att tolerera detta.²⁴ Ytterligare ett exempel motsägelseerna är införande av förbud mot blasfemi. Blasfemi innebär olika uttryck som betraktas som nedvärderande eller en kränkning av religioner. Ett förbud mot har som syfte att skydda människor från kränkningar mot deras religion men på samma gång visar ett sådant förbud en intolerans mot yttrandefriheten.²⁵

Religionsfriheten är en rättighet skyddad av grundlagen och är enligt regeringsformen okränkbar. I många fall är dock religionsfriheten omtvistad. Ett exempel på detta är islam och heltäckande slöja (niqab eller burka) som det finns en tydlig politisk intolerans gentemot i vissa

²²Knocke, *Problematizing multiculturalism: Respect, tolerance and the limits to tolerance* s. 128

²³Modée, Johan i ”*Religion, tolerans och frihet*” i *Mänskliga rättigheter och religion*. (1. uppl.) (2011). Malmö: Liber, s. 25-27

²⁴Modée, Johan ” *Mänskliga rättigheter och religion*, s. 25-27

²⁵Modée, Johan ” *Mänskliga rättigheter och religion*, s. 27

länder.²⁶ Heltäckande slöja provocerar många, delvis för att man anser att den uppenbarar ett kvinnoförtryck och inskränker på kvinnors rätt till sin egen kropp. Frankrikes före detta president Nicolas Sarkozy hävdade att slöjan gav uttryck för ”en medeltida kvinnosyn” som syftar till att fångsla kvinnan.²⁷ Detta kan vissa hålla med om och i ett demokratiskt samhälle försvarar troligtvis inte majoriteten kvinnoförtryck. Samtidigt så kan vi omöjligen veta om alla de muslimska kvinnor som bär slöja gör det utifrån egen vilja eller tvång. Budskapet om vikten av det toleranta samhället kan skapa en del utmaningar då vi konfronteras med situationer där vi måste ställa oss frågan huruvida vi ska behöva tolerera det intoleranta.²⁸

Förbudet mot heltäckande slöja i Frankrike har verkställts genom politiska principer och en föreställning om landets grundläggande värderingar och normer. Förbudet ”bekräftar” Frankrikes självbild som en sekulär stat där religion och offentlighet enligt strikta principer ska vara separata. Modée redogör för olika teorier om hur förbudet trots allt kan rättfärdigas. Med hänvisning till FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna och Europakonventionen går förbudet i linje med de mänskliga rättigheterna. Detta på grund av att den sekulära staten kan i enlighet med konventionerna göra undantag i dessa fall och åberopa att slöjförbudet genomförs på grund av ”upprätthållande av den allmänna ordningen och moralen”. Slöjförbudet skulle också kunna tolkas som att staten bidrar till människors möjlighet att göra fria val. Oftast hänvisas här till den patriarkala strukturen och uppfattningen om att slöja är något som kvinnor tvingas bära på grund av påtryckningar från familj och släkt.²⁹ Staten kan föra en politik där jämställdhet och sekularisering är två huvudprinciper och i enlighet med dessa värderingar ska inte det som staten anser vara intolerant tolereras. I detta fall anser staten att heltäckande slöja i det offentliga är moraliskt fel på grund av en nedvärderande kvinnosyn och förbjuder helt enkelt detta.³⁰

Heinö menar att tolerans är en pragmatisk lösning på hur vi faktiskt ska kunna lära oss att leva i ett samhälle där det råder olika föreställningar av vad som är rätt och fel. Fortfarande är detta problematisk både i praktik och i teori, speciellt när vi ställer oss frågan om hur toleranta vi egentligen är. Undersökningar har genomförts där man försökt komma fram till huruvida svenskar är toleranta eller ej. Man mäter toleransen i handlingar som är toleranta respektive intoleranta. Positiv inställning inför grupper som exempelvis samer, muslimer, judar eller finnar innebär att du är tolerant. En positiv inställning till exempelvis moskéer, strejker eller rasistiska

²⁶ Modée, Johan ” *Mänskliga rättigheter och religion*, s. 18

²⁷ Modée, Johan ” *Mänskliga rättigheter och religion*, s. 31

²⁸ Modée, Johan ” *Mänskliga rättigheter och religion* s. 24

²⁹ Modée, Johan ” *Mänskliga rättigheter och religion* s. 31

³⁰ Modée, Johan ” *Mänskliga rättigheter och religion* s. 31

organisationer gör dig också tolerant. Här framstår alltså tolerans och icke-tolerans som något substantiellt och redan förutbestämt.³¹

Vid internationella jämförelser blir svenskarnas syn på tolerans tydlig. I Sverige finns en omfattande tolerans inför invandrare och sexualitet, men den existerar knappt inför droger och prostitution. Nederländerna är en bra jämförelse, där är toleransen inför droger och prostitution är mycket högre än i Sverige.³² Självklart kan dessa undersökningar tyckas vara mycket förenklade. Men att presentera ett antal föremål och sedan mäta människors tolerans inför dessa säger något om föreställningen av tolerans i det avseendet att vi redan fått ”riktlinjer” på vad som är ”rätt och fel”. Problematiken i att mäta tolerans är att den subjektiva tolkningen spelar in, det som mäts är ”vad man tycker att folk borde tycka”.

³¹ Johansson Heinö, s *Hur mycket mångfald tål demokratin?: demokratiska dilemman i ett mångkulturellt Sverige*, 196

³² Johansson Heinö, s *Hur mycket mångfald tål demokratin?: demokratiska dilemman i ett mångkulturellt Sverige*, s. 197 - 199

3 Särslagstiftning och undantag

3.1 Samer och rennäringslagstiftning

Samernas territorium (Sápmi) omfattar de norra delarna av Norge, Sverige, Finland och Ryssland. Befolkningen i Sápmi uppskattas vara ca 70,000 – 80,000. Samerna organiserade sig politiskt första gången 1956 då det nordiska sametinget upprättades. Samernas historia om landrättigheter går långt bak i tiden och den första renbeteslagen infördes så tidigt som 1886 och medförde oklara regleringar och konflikter gällande mark. Konflikterna ledde fram till en rättegång mellan staten och samernas landrättigheter år 1966. Staten föllades men målet överklagades i alla instanser.³³ Högsta domstolen ansåg att den fällande domen bidrog till ett utökande av skyddet för samernas mark och fastställde samers rätt till marken för att skydda de samiska näringarna (renskötsel, jakt och fiske). Högsta domstolen ogillade dock anspråket på mark men enligt princip ansåg man att domen även utgjorde ett skydd av grundlagen och äganderätten. Fortsatta rättsliga tvister mellan samebyar och markägare har pågått sedan 1990-talet. Konflikterna har främst handlat om olika näringar och i många fall har båda sidor representerats av samer själva.³⁴

1977 erkände Sveriges riksdag samerna som ursprungsbefolkning och deras folkrättsliga krav på en kulturell särbehandling i Sverige. Svenska sametinget bildades först 1993 och 2000 blev samiska ett erkänt minoritetsspråk i Sverige.³⁵ Rennäringslagen som trädde i kraft 1971 härstammar från samefolkets ursprungliga sätt att tjäna sitt livsuppehälle. Lagen baseras på ”urminnes hävd”, vilket kortfattat innebär att gruppen varit i besittning av marken och brukat viss näring så länge att ingen vet eller minns hur man fick marken i sin besittning. Statens definition av samefolket baseras till stor del på renskötseln, även om endast cirka 10-15% samer ägnar sig åt renskötsel.³⁶ Statligt finansierat stöd tilldelas samerna som bidrag för bevarandet av kulturen och man har lagstiftat om samiskt monopol för renskötsel inom vissa områden.³⁷ De speciella rättigheter som samer besitter motiveras inte sällan med att svenska staten har ett ansvar

³³ Patrik Lantto (2010): “Borders, citizenship and change: the case of the Sami people, 1751–2008”, , *Citizenship Studies*, 14:5, 543-556, s 543

³⁴ Beach, Hugh (2007): Self-determining the Self: Aspects of Saami Identity Management in Sweden, *Acta Borealia: A Nordic Journal of Circumpolar Societies*, 24:1, 1-25 s.7

³⁵ Patrik Lantto (2010): “Borders, citizenship and change: the case of the Sami people, 1751–2008”, s 543

³⁶ Beach, Hugh, *Self-determining the Self: Aspects of Saami Identity Management in Sweden*, s.5

³⁷ Lantto, Patrik, *Borders, citizenship and change: the case of the Sami people 1751–2008*” 545

för historiska oförätter som rasism, rasbiologi och nekande av territorium. Detta kan liknas vid vad vissa anser vara ansvaret väst har som en följd av kolonialismen.³⁸

Precis som med andra ursprungsbefolkningar finns det mycket mer som karaktäriserar samefolket än renskötseln men renskötseln har varit skälet för införandet av de särskilda rättigheterna. Samepolitiken betonar starkt att renskötseln är en speciell förmån och tilldelas exklusivt samer för att kunna bevara den unika kulturen.³⁹ De övriga invånarna i områdena kring samebyarna anklagar ofta den moderniserade renskötseln för att vara miljöförstörande och menar att lagstiftningen bidrar till diskriminering.⁴⁰ Många invånare i samebyar har kritiserat statens reglering av rättigheter till resurser. Detta på grund av att medlemmar av samebyar, med undantag av renskötseln, endast får ha en alternativ inkomst på 50 % vilket leder till att inga andra lösningar för övriga inkomster får plats.⁴¹ Politiken som berör rättigheter för ursprungsbefolkningen kritiseras också av samer själva, bland annat hävdar man att det finns brister i att kunna behålla den samiska kulturen och rätten till självbestämmande.⁴²

I en rapport från diskrimineringsombudsmannen (2008) beskrivs svenska statens tidigare agerande i frågor rörande kultur, mark och rättigheter. Enligt forskning på dessa områden har samer under en lång tid berövats sina rättigheter och den samiska identiteten har definierats utifrån stigmatiserade och rasistiska föreställningar om samer och samisk kultur.⁴³ En del menar att den nuvarande rennäringslagstiftningen inte ”väger” upp för de historiska följderna av tidigare oförätter. I en artikel från Svenska Dagbladet skriven av Diskrimineringsombudsmannen Katri Linna och Sametingets ordförande Sara Larsson uttrycks kritik mot den svenska staten; ”Samers situation idag är ett direkt resultat av historien, av koloniseringen och av den statligt sanktionerade diskriminering som har följt i koloniseringens spår”. Vidare menar de att staten inte tagit ansvar för motsättningar som nu råder i samebyar, rennäringen hotas och man menar att samers mänskliga rättigheter är på väg att urholkas.⁴⁴

³⁸ Lantto, Patrik, *Borders, citizenship and change: the case of the Sami people* 545

³⁹ Beach, Hugh, *Self-determining the Self: Aspects of Saami Identity Management in Sweden*, s.5

⁴⁰ Beach, Hugh, *Self-determining the Self: Aspects of Saami Identity Management in Sweden*, s.6

⁴¹ Beach, Hugh, *Self-determining the Self: Aspects of Saami Identity Management in Sweden*, s.7

⁴² Det blågula glashuset – strukturell diskriminering i Sverige s. 98

⁴³ Pikkarainen, Heidi & Brodén, Björn, *Diskriminering av samer: samers rättigheter ur ett diskrimineringsperspektiv*, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO), Stockholm, 2008 s.11

⁴⁴ Linna, Katri, Larsson, Sara ”Samepolitik utan samisk insyn” *Svenska Dagbladet* 2010-01-10

3.2 Lagen om omskärelse av pojkar

Lagen om omskärelse för pojkar trädde i kraft den första oktober 2001 och tillämpas på pojkar upp till 18 år. Lagen innebär att den offentliga sjukvården får genomföra omskärelse, ett kirurgiskt ingrepp där förhud runt penis avlägsnas. Socialstyrelsen angav 2006 att ca 3000 pojkar omskärs i Sverige varje år och uppskattningsvis sker minst 1000 av dessa inom den offentliga sjukvården. Siffrorna är dock osäkra och ett okänt antal sker utomlands eller av privata läkare utan tillstånd. Uppskattningsvis utförs 1000-2000 omskärelser per år av personer som inte är läkare eller har tillstånd av socialstyrelsen.⁴⁵

I propositionen anges det att främsta syfte med lagen var att undvika att pojkar far illa och samtidigt sätta pojken bästa i främsta rummet.⁴⁶ Motiveringarna är många, bland annat hänvisas till religiösa och kulturella traditioner och det faktum att vissa omskärelser utförs på grund av hygieniska orsaker. Här refereras också till heliga skrifter där omskärelse beskrivs som en tusenårig gammal tradition och att ingreppet utgör ett religiöst fundament, i många fall är omskärelse en viktig symbolisk handling. Oavsett om det är förbjudet enligt lag låter föräldrar ändå sina söner omskäras eftersom att omskärelse är en så pass gammal tradition med anknytning till djupa religiösa övertygelser. Därför menar man att en lagstiftning som tillåter omskärelse endast säkerställer att ingreppet utförs på rätt sätt.

Regeringen anser också att ett förbud mot omskärelse utgör en inskränkning av religionsfriheten i enlighet 2 kap. 1 § regeringsformen.⁴⁷ Barnets bästa och självbestämmande betonas i propositionen. Barnets bästa i främsta rummet innebär att föräldrarna tillåts genomföra detta ingrepp på grund av en religiöst eller kulturellt motiverad välvilja och även för att omskärelsen för många är en stor del av den religiösa identiteten.⁴⁸ Man framhåller bland annat att "(...)samhället ska visa respekt för den religiösa och kulturella betydelse som omskärelse av pojkar har för stora grupper och detta resonemang är helt i linje med vad respekten för barnets bästa kräver".⁴⁹

⁴⁵ Omskärelse av pojkar, Rapport av ett regeringsuppdrag (S2005/7490/SK)

⁴⁶ 2000/01:81 Regeringens proposition, Omskärelse av pojkar s. 17-19

⁴⁷ 2000/01:81 Regeringens proposition, Omskärelse av pojkar s. 11-12

⁴⁸ 2000/01:81 Regeringens proposition, Omskärelse av pojkar s. 12

⁴⁹ 2000/01:81 Regeringens proposition, Omskärelse av pojkar s. 12

3.3 Hatbrott

Hatbrott regleras i brottsbalkens kapitel 29, 2§ p.7 men är inte uttryckligen definierat som just hatbrott, istället faller gärningen under den så kallade straffskärpningsregeln vilken reglerar gärningspersonens motiv. Straffskärpningsregeln kan tillämpas på en rad olika motiv som en gärningsman kan tänkas ha, exempelvis etnicitet, sexuell läggning eller religiös tro. Enligt straffskärpningsregeln ska ett brott som syftar till att ”kränka en person, folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller annan liknande omständighet” ses som en försvärande omständighet. Denna bestämmelse infördes i brottsbalken 1994 med betoning på att brott av sådan karaktär i större utsträckning ska uppmärksammas vid straffutlåtandet.⁵⁰ I en rapport från brottsförebyggande rådet (BRÅ) redovisas att främlingsfientliga och rasistiska motiv är dominerade i statistiken för hatbrott, näst vanligast är det homofobiska motivet och därefter det antireligiösa motivet.

En anmälning av hatbrott måste granskas i flera led (polis, åklagare och domstol) och för att den anklagande ska kunna åtalas måste polisen kunna identifiera uppsåtet.⁵¹ Eftersom hatbrott inte uttryckligen regleras i egna bestämmelser i brottsbalken finns det inte heller någon särskild brottskod för hatbrott i polisens system. Polisen kan dock sedan 2008 genom ett fält i RAR (polisens rationella anmälansrutin) markera om ett anmält brott är ett misstänkt hatbrott eller inte.⁵² Även SÄPO har sedan 1997 fört statistik över hatbrott för att upptäcka och förebygga brottslighet som anses utgöra hot mot rikets inre säkerhet.⁵³ Inom straffrätten är det ofta svårt att avgöra vilken slags skada som egentligen övergår till brottslig handling och ännu svårare blir det att avgöra straffutmätningen då man måste veta gärningsmannens intention vid tillfället för brottet. Gällande hatbrott blir uppsåtet komplicerat eftersom detta måste definieras som hat och här finns ingen exakt definition, istället måste man försöka tolka gärningspersonens tankegångar vid tiden för brottet.⁵⁴

Den före detta överåklagaren Sven-Erik Alhem uttryckte i en artikel i Svenska Dagbladet (2007) att en lagstiftning om extra högt skyddsvärde för särskilda grupper är positivt. Alhem beskriver ett scenario där han som svensk inte skulle bli insläppt på ett uteställe på grund av sin dialekt och klädsel. Alhem menar att han skulle uppfatta detta som en kränkning. Dock hävdar

⁵⁰ Prop. 2001/02:59, Hets mot folkgrupp, m.m.

⁵¹ Klingspor, Klara & Frenzel, Anna, *Hatbrott 2010: statistik över polisanmälningar med identifierade hatbrottsmotiv* [Elektronisk resurs], Brottsförebyggande rådet (BRÅ), Stockholm, 2011 s. 14-15

⁵² Klingspor, Klara & Frenzel, Anna, *Hatbrott 2010: statistik över polisanmälningar med identifierade hatbrottsmotiv*, s.14-15

⁵³ ”Brottslighet kopplad till rikets inre säkerhet” 2001. [Elektronisk resurs], Säkerhetspolisen, Stockholm, 2002, s.7-8

⁵⁴ James,B Jacobs, ”Should hate be a crime?” *Public Interest*, Fall 1993, Issue 113, p3-14, 12p s.4

han att om det istället skulle röra sig om en mörkhyad person som nekas inträde på grund av sin hudfärg är denna kränkning ”synnerligen allvarlig, kriminell och kännbar”. Samma kränkning mot Alhem menar han är icke-straffbar och synnerligen lätt att komma över. Däremot är kränkningen mot den mörkhyade personen ett brott och synnerligen allvarlig inte bara mot den kränkte utan ett sådant brott är även en kränkning mot hela demokratin.⁵⁵

Juridikprofessorn James B. Jacobs menar att om främlingsfientlighet och fördomar är de bidragande faktorerna till straffskärpning skulle i princip alla brott som begås mot personer med en etnicitet, politisk åskådning, religion, klassas som hatbrott.⁵⁶ Istället för att förstå brottslighet som kopplad till sociala problem och söka en gemensam lösning ser man brottet som en orsak av grupperns hat mot varandra, vilket tenderar att dela upp samhället. En del samhällsgrupper kan utan tvekan vara i behov av extra skydd mot till exempel diskriminering på arbetsplats etc. men i detta fall handlar det om grupperns behov av extra skydd mot kriminella.⁵⁷

Vanligt förekommande är just ifrågasättandet av hur man avgör vilka grupper som anses behöva särskilda skyddsbehov. Man menar helt enkelt att straffskärpningsregeln inte är tillräckligt specificerad.⁵⁸ Många har ifrågasatt det faktum att kvinnomisshandel och våldtäkt inte klassificeras som hatbrott med motivet ”gender prejudice”. Teoretiskt sett skulle en stor mängd grupper kunna omfattas av det som kallas hatbrott vilket troligtvis skulle leda till att brott som exempelvis misshandel utan ”hat” som motiv bestraffas annorlunda och många kan känna sig diskriminerade. Hatbrott skulle kunna inkludera alla grupper som är i behov av skydd från kriminella, vilket ingen är skyddad från.⁵⁹

⁵⁵ Ingen risk för att saklig kritik bestraffas, Sven-Erik Alhem, *Svenska Dagbladet* 27 september 2007 kl 20:17

⁵⁶ James, B Jacobs, ”Should hate be a crime?” s.4

⁵⁷ James, Jacobs, *Should hate be a crime?* s.7

⁵⁸ Se bland annat Madon, Sakine ”Problematisering av hatbrottslag” *Expressen*, 29 jul 2010 08:02

⁵⁹ James, Jacobs, *Should hate be a crime?* s.7

4 Analys

4.1 Mångkulturalism i mediedebatten

Mångkulturalism debatteras idag i stor utsträckning i media. Vanliga teman i dessa sammanhang är invandringspolitik, islamofobi, feminism, hedersrelaterat våld, Lars Vilks teckning av Muhammed som rondellhund och mycket mer. Ett avståndstagande från mångkulturalism framställs ibland som något mycket kontroversiellt, nästintill rasistiskt, och ifrågasättande av mångkulturalism kritiserar inte sällan starkt. Filosofen Will Kymlicka beskriver diskursen om mångkulturalism och hur motsättningarna har sett ut mellan två ytterligheter. I detta sammanhang väljer vi att kalla dessa två för individualism och kollektivism. Individualister menar att individens moral alltid går före gruppens moral och gruppen finns till för att värna om de individer som skapat denna. Om individerna inte är intresserade av att bibehålla sina kulturella sedvänjor har denna grupp ingen rätt att hindra medlemmar från att inte göra det⁶⁰

Kollektivister förkastar föreställningen om den ”autonoma individen” och menar istället att individer är ”inbäddade” i specifika sociala förhållanden och roller. Sådana förhållanden och roller är beständiga och deras gemensamma värderingar och syn på livet är något nedärvt. Det finns ingen plats för förändring eller utveckling. Under denna premis finns två positioner att inta; individualist eller kollektivist. Brian Barry menar att föreställningen om den normativa mångkulturalismen är en falsk dikotomi, det vill säga uppfattningen om att mångkulturalismen är delad i två halvor, det finns inget mittemellan och det ena ställningstagandet utesluter det andra.⁶¹

Under 1970- och 1980-talen var den snabba framväxten av mångkultur i Sverige inte särskilt ifrågasatt. I en proposition från 1986 förklarade den socialdemokratiska regeringen att Sveriges utveckling som ett mångkulturellt samhälle var något mycket positivt. Kriminalitet och våld som växte fram i förorter med både skinheads och invandrare uppfattades inte som en varningssignal om hur samhället höll på att segregeras.⁶² Statsvetaren Andreas Johansson Heinö

⁶⁰ Kymlicka, Will, *Politics in the Vernacular [Elektronisk resurs] Nationalism, Multiculturalism, and Citizenship*, Oxford University Press, Oxford, 2001 s.19

⁶¹ Barry, Brian *The limits of cultural politics*, s.317

⁶²Johansson Heinö, *Hur mycket mångfald tål demokratin? demokratiska dilemman i ett mångkulturellt Sverige.*, s.89

menar att man snarare romantiserade dessa grupper och miljöer. När Ny Demokrati försökte göra politik av invandringen 1991 möttes detta av avståndstagande från alla etablerade partier och medier. Ett exempel på det starka avståndstagandet, i dubbel bemärkelse, är när den dåvarande folkpartisten Bengt Westerberg hyllades efter att han vägrat sitta i samma soffa som Ian Wachtmeister och Bert Karlsson.⁶³

En tydlig attitydförändring har dock skett i media under de senaste 10-15 åren, vilket öppnat dörrar för medias skildring av problemen med segregationen i Sverige. Heinö ger oss ett exempel på denna förändring i Göteborgspostens artikelserie; ”Göteborgs somalier: ett folk i kris” från 2008, där man tenderade till att beskriva problemen som kulturellt betingade. Detta väckte reaktioner men Heinö menar att ett sådant reportage idag inte genererar lika mycket reaktioner som för 10-15 år sedan.⁶⁴ 2008 skrev journalisten Janne Josefsson en artikel i Helsingborgs Dagblad om det mångkulturella samhället i vilken han menade att; ”flykting- och invandrarfrågan är det största sveket som min generation journalister genomfört i det här landet⁶⁵”. Josefsson menade att man inte hade gett en korrekt beskrivning av det mångkulturella samhället och problemen som faktiskt finns. Trots en positiv inställning till det mångkulturella samhället menar han samtidigt att journalister har förskönat det mångkulturella samhället. Journalisterna var själva isolerade i områden långt bort från förorten men stämplade rasist i pannan på de som menade att det fanns problem.⁶⁶

Den 6 september 1993 publicerade Expressen ett nummer med löpsedeln; ”Kör ut dem!”, med underrubriken ”Så tycker svenska folket om invandrare och flyktingar”. Detta möttes såklart med stark kritik. Dagen efter försökte man reparera skadan med löpsedeln; ”Ta hand om dem!”, denna gång med underrubriken; ”Så tycker expressens läsare om invandrare och flyktingar”. Detta hjälpte dock inte och Expressen stämplades omedelbart som en rasistisk tidning. Detta är en mycket uppmärksammas händelse i svensk media och löpsedeln grundades på opinionsundersökningar som visade en stor utsträckning av negativa attityder gentemot invandrare. De negativa attityderna byggde på en föreställning om sambandet mellan invandrare och ökad brottslighet samt även ekonomisk invandring. Under tiden som man tog avstånd och inte diskuterade om sådana tendenser fanns, växte uppfattningarna om avståndet mellan ett övre

⁶³ Johansson Heinö, *Hur mycket mångfald tål demokratin? demokratiska dilemman i ett mångkulturellt Sverige*, s.89

⁶⁴ Johansson Heinö, *Hur mycket mångfald tål demokratin? demokratiska dilemman i ett mångkulturellt Sverige*, s.90

⁶⁵ Citat av Josefsson, Janne i Johansson Heinö, *Hur mycket mångfald tål demokratin? demokratiska dilemman i ett mångkulturellt Sverige*, s.90

⁶⁶ Johansson Heinö, *Hur mycket mångfald tål demokratin? demokratiska dilemman i ett mångkulturellt Sverige*, s.90

skikt av politiska korrekta vilka inte konfronterades med utvecklingen och en kritisk folklig massa, enligt Heinö.⁶⁷

Hedersrelaterat våld är ett talande exempel på ett känsligt ämne där kulturella fenomen krockar med den svenska ”politiska korrektheten” och där en stark beröringsångest uppstår. Att hedersvåld skulle vara kulturellt betingat ifrågasätts ofta. Nyligen uttryckte partiet Feministiskt Initiativ (FI) ett avståndstagande från begreppet hederskultur och menade att de hellre ser hedersvåld som en del av den patriarkala strukturen där mäns våld mot kvinnor ständigt är närvarande. Partiet hävdade i en artikel på webbsajten Newsmill⁶⁸ att; ”Problemet med hedersbegreppet är att det bidragit till en uppdelning av våldet där vissa typer av våld – ’invandrades’ våld – förklaras med patriarkal kultur och tradition, medan etniska svenska mäns våld förklaras med svartsjuka eller psykisk sjukdom⁶⁹.” Ett tydligt exempel på hur den normativa mångkulturalismen tagit sig i uttryck i svensk politik och lagstiftning är det tidigare undantaget från 18-årsregeln gällande äktenskap ingångna utomlands. Enligt lag var det tillåtet för barn från 15 års ålder att gifta sig om makarna kom från ett land där minderåriga tilläts ingå äktenskap. Detta var något som bidrog till att många flickor mot sin vilja eller ovetande reste tillbaka till familjens hemland för att giftas bort.⁷⁰

Efter hedersmordet på Fadime Sahindal blossade debatten om hedersrelaterat våld upp och framförallt liberaler upprördes då de tidigare kritiserat Sverige för att inte ta tag i problemet med heder. Många journalister och politiker hade förnekat förekomsten av hedersmord. Journalisten och Sydsvenskans kulturchef Rakel Chukri publicerade en artikel i Sydsvenskan 10 år efter att Fadime Sahindal (21 januari 2012) sköts till döds av sin egen far då han ansåg att hon vanärat familjen och släktens heder. I denna artikel beskriver Chukri minnet av Fadime som starkt förknippat med Mona Sahlin. Sahlin var en av de som förnekat förekomsten av hedersrelaterat våld, efter mordet ändrade hon sig och intog en annan position och menade att hon hade haft fel. Sahlin uttalade sig och menade att; ”Jag var helt enkelt rädd att låta som Sverigedemokraterna: ’se där, sådana är invandrarna, ut med dem bara’. Istället var jag feg, och blundade⁷¹”.⁷²

Socialantropologen Carl-Ulrik Schierup och sociologen Aleksandra Ålund beskriver hur invandrantäta bostadsområden under de senaste 15-20 åren varit föremål för omfattande

⁶⁷ Johansson Heinö, *Hur mycket mångfald tål demokratin? demokratiska dilemman i ett mångkulturellt Sverige*, s.89-90

⁶⁸ Newsmill är en webbsajt öppen för allmänheten att bidra med debattartiklar och kommentarer. Newsmill publicerar dagligen debattartiklar av bland annat journalister, politiker och personer med kunskap i aktuella ämnen.

⁶⁹ Feministiskt initiativ - ”Därför använder vi inte hedersbegreppet” 2012-01-16 06:01

⁷⁰ Bauhn, Per & Demirbag-Sten, Dilsa, *Till frihetens försvar: en kritik av den normativa multikulturalismen*, Norstedt, Stockholm, 2010 s. 80

⁷¹ Chukri, Rakel ”Heder och samvete”, *Sydsvenskan*, Publicerad 21 januari 2012 17.06

⁷² Chukri, Rakel ”Heder och samvete”, *Sydsvenskan*, Publicerad 21 januari 2012 17.06

mediebevakning. Mediebevakning har präglats av bilden av arbetslöshet, vandalisering, kriminalitet och bidragstagande. Mediebevakningen av kravaller i svenska förorter under 2008-2009 tenderade att jämföras med krigszoner och stadsgetton i USA. En del journalister kritiserade statens kortsiktiga satsningar på projekt som riktades till att bekämpa utanförskapet.⁷³ Schierup och Ålund menar emellertid att journalister inte analyserade problemen på ett djupare plan, istället fanns en form av besatthet av brottsligheten och våldet bland invandrare.⁷⁴

Ett exempel på den dåvarande hårda mediebevakningen är en debatt i TV4 om kravallerna i Rosengård. Här föreslogs utgångsförbud för att hålla ungdomar hemma på natten och ett inrättande av en särskild polisstyrka för att få ordning på bostadsområdet.⁷⁵ Problemen med missgynnandet av minoriteter och segregering har tidigare uppmärksammats och kritiserats i offentliga och akademiska rapporter. På det politiska planet har höger- och vänstersidan anklagat varandra för "misslyckad integration" och "tävlar" om att hitta lösningar på problemen i förorterna. Vänstersidan ser ett utökande av statliga investeringar som lösningar, medan högersidan tenderar att skylla den "misslyckade integrationen" på den byråkratiska staten.⁷⁶

Juristen Maleiha Malik menar att politiker som jobbar för att motverka rasism måste ta itu med de problem som uppstår i ett samhälle med ökande kulturell mångfald. Vidare menar hon att hudfärg och andra etniska särdrag fortfarande har en avgörande betydelse i hur individer och grupper behandlas, men på senare år har en ny form av rasism blivit mer tydlig. Denna rasism innefattar de ytliga attributen men också kulturella egenskaper.⁷⁷ Filosofen Étienne Balibar menar att denna nya form av rasism utgör ett koncept som liknar antisemitismen. Den kan beskrivas som en kulturell rasism och grundar sig i negativa uppfattningar rörande kulturella arv snarare än biologisk ärftlighet. Balibar menar vidare att denna mer omfattande begreppsdefinition av rasism passar bättre för att visa på skadorna som orsakats av avkoloniseringen.⁷⁸

Debatten om invandring i många europeiska länder är idag inte begränsad till minoriteters hudfärg eller "ras", istället dominerar debatten av problem om hur grupper från andra kulturer ska kunna integreras i det "civiliserade" Europa.⁷⁹ Schierup och Ålund menar att

⁷³ Schierup, Carl-Ulrik & Ålund, Aleksandra "The end of Swedish exceptionalism? Citizenship, neoliberalism and the politics of exclusion" *Race & Class* 2011 53: 45 s.53

⁷⁴ Schierup, Carl-Ulrik & Ålund, Aleksandra "*The end of Swedish exceptionalism?*" s.54

⁷⁵ Schierup, Carl-Ulrik & Ålund, Aleksandra "*The end of Swedish exceptionalism?*" s.54

⁷⁶ Schierup, Carl-Ulrik & Ålund, Aleksandra "*The end of Swedish exceptionalism?*" s.51

⁷⁷ Malik, Maleiha "Progressive multiculturalism: the British experience" i Silj, Alessandro (red.), *European multiculturalism revisited*, Zed, London, 2010, s.26

⁷⁸ Malik, Maleiha, *European multiculturalism revisited*, s.26

⁷⁹ Malik, Maleiha, *European multiculturalism revisited*, s.26

”invandrarkultur” som i stor utsträckning idag benämns som ”muslimsk kultur” skildras som något som står utanför det ”verkliga samhället”, en kollektiv enhet av etniska grupper.⁸⁰

4.2 Grupprättigheter och lika möjligheter

Minoritetsgruppers anspråk gentemot staten handlar ofta om erkännande och krav på någon form av autonomi eller speciellt undantag. En implementering av speciella undantag berättigas i vissa fall som en form av kompensation för konsekvenserna av imperialistisk dominans och svårlöst strukturell diskriminering. Brian Barry menar att i demokratiska samhällen där systemen är öppna för att påverka beslutsfattare kommer särskilda grupper i olika utsträckning lyckas erhålla speciella undantag från de allmänna principerna.⁸¹ Makthavare är i vissa fall svaga för denna typ av påtryckningar och ”viker” sig lätt vid motstånd från minoritetsgruppers anspråk på något de länge har förnekats.⁸² Barry menar att ett sådant medgivande ofta saknar logiskt sammanhang. Principen om universalism måste komma först då detta är det enda rimliga alternativet för att lösa konflikter mellan grupper. Det måste åtminstone finnas en konsekvent överenskommelse mellan beslutsfattare gällande medgivanden och undantag för kulturella minoriteter.⁸³

Denna typ av särbehandling kallas ibland för ”politics of difference” det vill säga ett system där medlemmar av minoritetsgrupper i samhället identifieras som grupp och deras rättigheter är delvis avhängiga grupptillhörigheten.⁸⁴ Ett exempel på religiös särbehandling är då man i Storbritannien genom den så kallade ”Motor-cycle Crash-helmet Act” från 1976 beviljade alla sikhiska motorcyklister undantag från att bära hjälm under förutsättningen att de bar turban.⁸⁵ Detta genomfördes efter att sikhisk motorcyklist hävdade att hjälmtvånget inskränkte på hans religionsfrihet att bära turban.⁸⁶ Barry menar att oavsett om vi är överens eller ej, finns det ibland

⁸⁰ Schierup, Carl-Ulrik & Ålund, Aleksandra “*The end of Swedish exceptionalism?*” s.54

⁸¹ Barry, Brian *The limits of cultural politics* s. 317

⁸² Cornell, Drucilla & Murphy Sara, “Anti-racism, multiculturalism and the ethics of identification” *Philosophy & Social Criticism* July 2002 28: 419-449, s. 420-421

⁸³ Barry, Brian *The limits of cultural politics* s. 317

⁸⁴ Torbisco Casals, Neus (red.), *Group rights as human rights: a liberal approach to multiculturalism*, Springer, Dordrecht, 2006 s. 19

⁸⁵ Barry, Brian *The limits of cultural politics* s. 308

⁸⁶ Barry, Brian *The limits of cultural politics* s. 308

rimliga skäl för lagar som förbjuder vissa typer av handlingar. Om skälen till lagstiftningen är rättfärdigade bör inte undantag göras för någon. Och i det fall ett undantag kan rättfärdigas implicerar detta istället att skälen för implementeringen av lagen helt enkelt inte är rimliga.⁸⁷ Viss lagstiftning finns uppenbarligen till för att skydda människor som exempelvis att förebygga skallskador genom en lag om hjälm tvång. Konsekvensen av undantaget från hjälm tvång har resulterat i ett ökat antal skallskador som leder till behov av permanent vård på sjukhus.⁸⁸

Mångkulturalister anser att även om det finns en lagstiftning som syftar till att skydda befolkningen, menar man att denna är oskälig motiverad med att den har olika inverkan på människor som en följd av en specifik trosuppfattning.⁸⁹ Vi är överens om att det är fel att diskriminera på grund av etnicitet, kön eller sexuell läggning inom exempelvis utbildningsväsendet och arbetslivet där alla ska ha lika möjligheter. Situationen blir en annan då religiösa och kulturella gruppers gemensamma värderingar och ambitioner blir föremål för politik.⁹⁰ För det första kan man omöjligen veta vad varje medlem av gruppen gör anspråk på om värderingar och ambitioner eller om det endast handlar om ett antal individer som anser sig representera gruppen. Detta är, som tidigare nämnt, en tolkning av en mångkulturalism som godtar anspråk till förmån för ett antal heterogena grupper med egna heterogena syften. Självklart ska alla individer skyddas från diskriminering, dessa är dock personliga värderingar och efterstävanden.

Det är trots allt lätt att tilltalas av ett system grundat på kulturella gruppers olikhet (politics of difference) av den anledningen att en sådan politik tar hänsyn till problem som kan uppstå i mångkulturella samhällen. Man menar att detta skulle vara en potentiell lösning på identitetskonflikter och öka jämlikheten samtidigt som detta bidrar med normbildning av eftersatta gruppers rättigheter.⁹¹ Mångkulturalister anser att den liberala modellen för medborgarskap och likabehandling egentligen inte utgör likabehandling i praktiken, dessa principer resulterar ändå i ojämlikhet.⁹² Diskussionen om grupprättigheter präglas av oenigheter om huruvida en minoritet kan antas besitta moraliska anspråk som kan rättfärdiga att de tillskrivs specifika rättigheter.⁹³

⁸⁷ Barry, Brian *The limits of cultural politics* s.308

⁸⁸ Barry, Brian *The limits of cultural politics* s. 308

⁸⁹ Barry, Brian *The limits of cultural politics* s.308

⁹⁰ Barry, Brian *The limits of cultural politics* s.308

⁹¹ Torbisco Casals, *Group rights as human rights: a liberal approach to multiculturalism*, 19-20

⁹² Barry, Brian *The limits of cultural politics* s.308

⁹³ Torbisco Casals, *Group rights as human rights: a liberal approach to multiculturalism*, 19-20

4.3 Mångkulturens utmaningar

Religiösa och kulturella gruppers anspråk på en privat religion i det offentliga utmanar en av liberalismens mest grundläggande princip om den sekulära staten. Därför håller liberaler hårt på principen om den sekulära staten och religionen som en privat angelägenhet. Just detta är en stor utmaning för minoritetsgrupper av olika anledningar, juristen Maleiha Malik menar att icke-kristna religioner oftast inte utvecklat ett tillräckligt sofistikerat sätt att förhålla sig till den europeiska sekularismen.⁹⁴ Hon resonerar vad hon kallar ”moderate secularism”, enligt denna teori kan vissa krav på religiösa uttryck i det offentliga berättigas. Detta skulle säkerställa minoritetens autonomi och ”moderate secularism” erkänner vikten av den moraliska betydelsen av religion för individer.⁹⁵ Maliks teori innebär att konceptet sekularism omformas från den strikta liberala principen om separationen mellan den offentliga och privata sfären till en utvecklad form av religionsfrihet. ”Moderate secularism” menar hon har resurser att tillgodose de mest angelägna behoven hos religiösa minoriteter. Implementeringen av denna ska ske genom en successiv process av anpassning, överenskommelser och pragmatisk väg till anpassning för religiösa minoriteter i det offentliga.⁹⁶

Exemplet med slöjan i Frankrike kan tyckas utslitet men detta är trots allt ett exempel bra på hur tolerans tar sig i uttryck och var gränsen går mellan egna värderingar och statens. Som tidigare nämnt kan vi hysa mycket negativa känslor inför något men det är viktigt att skilja på tanken och handlingen. Så länge någon annans frihet inte inskränks vilket den naturligtvis inte gör på grund av kvinnors användande av burka i det offentliga, borde väl detta inte vara ett problem? Hur mycket negativa känslor eller till och med hat vi känner inför något som inte skadar andra kan det tyckas rimligt att respektera rätten till det fria valet.⁹⁷ Dilsa Demirbag Sten och Per Bauhn uttrycker sig om slöjförbudet på följande vis; ”Att förbjuda burkan i det offentliga rummet bara för att man ogillar den världsbild den representerar skulle vara att ge efter för en symbolpolitik som i sin natur är oförenlig med rätten till frihet”⁹⁸.

Heinö menar att om vi värnar det mångkulturella samhället måste kulturella skillnader tas på allvar, vi kan inte blunda för att det finns ett stort utrymme för negativa känslor som måste

⁹⁴ Malik, Maleiha *Progressive multiculturalism: the British experience* s.27

⁹⁵ Malik, Maleiha *Progressive multiculturalism: the British experience* s.27

⁹⁶ Malik, Maleiha *Progressive multiculturalism: the British experience* s.27

⁹⁷ Bauhn, Per & Demirbag-Sten, Dilsa, ”Till frihetens försvar: en kritik av den normativa multikulturalismen”, Norstedt, Stockholm, 2010 s. 97-98

⁹⁸ Bauhn, Per & Demirbag-Sten, Dilsa, *Till frihetens försvar: en kritik av den normativa multikulturalismen*, s 97-98

hanteras inom ramen för demokrati.⁹⁹ Kulturer kan, som tidigare nämnt, definieras genom objektiva gruppegenskaper och subjektiv gruppkänsla. Det mångkulturella samhället är etniskt präglad av kultur, religion, språk, traditioner och historiskt arv. Olika kulturella grupper har speciella karaktärsdrag och är på något sätt förutbestämda. Det vi identifierar som kulturella grupper skulle dock kunna omfatta fler än exempelvis muslimer, judar och samer. Om objektiva gruppegenskaper och subjektiv gruppkänsla är vad som behövs för att klassificeras som en sådan grupp borde bland andra HBTQ – personer, vänsterrörelsen och feminister räknas som specifika grupper. Dessa grupper besitter i princip samma kännetecken på vad på ett antal gemensamma objektiva egenskaper och en subjektiv gruppkänsla¹⁰⁰

Om kulturbegreppet vore bredare skulle en individ med olika grupptillhörigheter inte behöva identifieras utifrån en egenskap. En muslim kanske inte bara är muslim, hen kanske även är homosexuell, feminist, liberal, etc. Detta är en viktig del i sammanhanget och ett mer omfattande kulturbegrepp gynnar samhället och individer. På så sätt identifierar ingen annan som exempelvis muslim och endast muslim, istället lämnas plats för andra egenskaper. Detta skulle underlätta individers möjligheter att leva med olika värderingar och samtidigt inte uppfattas som avvikande från majoriteten.¹⁰¹

⁹⁹ Johansson Heinö, *Hur mycket mångfald tål demokratin?: demokratiska dilemman i ett mångkulturellt Sverige*, s. 197 - 199

¹⁰⁰ Halldenius ” *Mänskliga rättigheter och religion*, s.83

¹⁰¹ Halldenius ” *Mänskliga rättigheter och religion*.82

5 Avslutande diskussion

Själva begreppet mångkulturalism är varken problematiskt eller oklart, som vi sett uppstår problemen i diskussionen genom en rad olika tolkningar. Detta är frustrerande och blir tjatigt då vi säger samma sak men menar olika. Vad som tydliggörs då vi ser närmare på debatten om mångkulturalism är att rädslan att missuppfattas leder till passivitet. En viktig del i detta resonemang är att särslagstiftning och andra undantag för religiösa och kulturella minoriteter inte förekommer i stor utsträckning i Sverige. Den normativa mångkulturalismen tar sig i uttryck i juridisk mening då vi ser på lagen om omskärelse och samers sär rättigheter. Hatbrottsregleringen (straffskärpningsregeln) kan kanske av vissa tyckas vara irrelevant i koppling till mångkulturalism. Dock kan vi se att alla tre lagarna präglas av bestämda uppfattningar om vissa minoritetsgrupper och hur de skiljer sig från majoriteten.

I hatbrottsregleringen är värderingsfrågan central och det har genom lagen gjorts tydligt vilka grupper som skiljer sig från majoriteten. Specifika grupper antas vara i underläge och behöva extra skydd. Det råder inget tvivel om att bland annat homosexuella, romer, muslimer och judar är utsatta för diskriminering och trakasserier. Samtidigt går det inte att låta bli att ifrågasätta vilka fler som kan anses vara extra skyddsvärda. En grupp som rimligtvis uppfyller alla kvalifikationer för att klassas som extra skyddsvärd i detta sammanhang är kvinnor. Med tanke på mäns omfattande våld mot kvinnor borde rimligtvis kvinnor ses som en mycket utsatt grupp i stort behov av extra skydd från denna typ av kriminalitet. Vi behöver inte vara eniga om att motivet till våld mot kvinnor är hat. Å andra sidan är kränkningen, eller hatet mycket svårt att avgöra även då brottsoffret tillhör någon av de grupper som anses extra skyddsvärda. Lika svårt är det att avgöra om gärningsmannens intention är att kränka offret endast på grund av att hon är kvinna. Att förstå tankegångar och vad som pågår i en gärningspersons huvud är troligtvis en mycket svår uppgift i överlag.

De främlingsfientliga inslagen som präglar debatten om mångkulturalism bidrar till att många inte vågar ge sig in i diskussionen på grund av rädslan att stämplas som rasist. Ett talande exempel är Mona Sahlins uttalade gällande hedersrelaterat våld och hennes rädsla för att låta som en Sverigedemokrat. Självklart vill alla att åsikten man uttrycker inte ska missuppfattas. Ingen vill heller bemötas med anklagelser om något som inte alls stämmer. Men olika åsikter och ifrågasättande är nödvändigt, oavsett vilket ämne vi diskuterar. Att kritisera en viss företeelse som

en person vi inte alls sympatiserar med också kritiserat måste inte betyda att vi delar samma åsikter och värderingar. Vi ska inte behöva vara rädda att ifrågasätta något endast på grund av att någon annan man inte sympatiserar med uttryckt liknande kritik. Det kan ligga helt olika syften bakom viljan att ifrågasätta vissa förhållanden. Vi måste också komma ihåg skillnaden mellan att vara kritisk inför mångkulturalismen och inför det mångkulturella samhället. Något som känns förhållandevis rimligt och nyttigt är att det finns mer än två ställningstaganden och åsikter i de flesta debatter.

I en demokrati är öppna diskussioner väsentliga och därför måste också konflikter som kan uppstå i ett mångkulturellt samhälle kunna diskuteras, framförallt på politisk nivå. Om det är ”besvärliga” ämnen som exempelvis rasism eller religion som bidrar till att konflikter uppstår är ett öppet samtal om dessa problem i allra högsta grad nödvändigt. En beröringsångest kring ämnet syns tydligt om vi återgår till Janne Josefssons artikel om ”journalisternas svek” gällande flykting- och invandrarfrågan. Sahlin och Josefssons uttalanden ger en bild av en tydlig ambivalens hos både politiker och journalister. När debatten om hedersmord har blossat upp har dessa frågor ställts på sin spets och staten har fört en form av ”låt gå”-politik, det vill säga, förhållit sig passiva.

När konflikter om värden uppstår mellan de mänskliga rättigheterna och religiösa eller kulturella anspråk infinner sig en, som tidigare nämnt, situation där mänskliga rättigheter överraskande nog tycks vara förhandlingsbara. I diskussionen om omskärelse ställs två grundläggande rättigheter i konflikt med varandra; en inskränkning av rätten till sin egen kropp eller, vad vissa uppfattar som religionsfrihet. Resonemangen för och mot omskärelse landar delvis i frågan om vad en rättighet är och under vilka omständigheter den är inskränkbar. Staten ger föräldrar tillåtelse att omskära sina söner med motiveringar om omskärelse som en del av den religiösa identiteten, ett religiöst fundament, heliga skrifter och vikten av en symbolisk handling.

Här uppenbarar det sig hur man förutsätter att alla omskurna pojkar som vuxna kommer behålla samma tro och religiösa identitet som sina föräldrar. Men inte heller bara föräldrarnas utan också en identitet baserad på grupp tillhörighet. Grundantagandet är följaktligen att denna pojke som vuxen delvis kommer identifiera sig med, och dela, vad man tror är gemensamma värderingar för hela gruppen. Han kommer se sin omskärelse som ett religiöst fundament och en del av hans identitet. Hur kan vi veta detta? Han hade kanske valt att identifiera sig själv utifrån något helt annat än exempelvis muslim eller jude. Vi kan välja att tolka lagstiftningen som en form av pragmatisk lösning för att inte riskera individens hälsa. Detta är såklart rimligt och inget barn ska behöva komma till skada. Men det går heller inte att komma från att detta faktiskt

handlar om en inskränkning av rätten till sin egen kropp.

Utmaningen med den normativa mångkulturalismen ligger inte nödvändigtvis i frågan om just rättigheter och huruvida det blir ”orättvist” att en grupp beviljas särskilda privilegier. Det som kan bli problematiskt är just kollektiviseringen och antagandet att alla kulturer och religioner är homogena enheter. Statens definition av samer som en homogen enhet syns mycket tydligt i rennäringslagstiftningen och rapporter från bland annat SOU (Statens offentliga utredningar) och diskrimineringsombudsmannen. Många anser att dessa rättigheter är kompensatoriska eftersom att samer i det förflutna varit föremål för svenska statens förtryck. Att kompensera minoritetsgrupper för tidigare övergrepp är såklart lika rimligt som att kompensera en enskild individ som utsatts för övergrepp. Men just i ett kompensatoriskt syfte fyller rennäringslagstiftningen endast sin funktion för de 10-15% av samefolket som ägnar sig åt rennäring. Här gör man återigen ett grundantagande om en viss kulturell identitet genom antar att hela gruppen består av homogena individer. I detta fall har staten definierat vad en same är; en renskötare som bor i en sameby. Det lämnas inget utrymme åt individen som identifierar sig som same att själv definiera vad det innebär att vara same.

Istället för det mångkulturella samhället där kultur och religion uppmuntras och där alla har rätt att behålla sin identitet kan passiviteten ge motsatt effekt. Felaktiga bilder av exempelvis islam skapas till stor del av media men också av politikerns rädsla att framstå som rasister. Vi skapar föreställningar om att exempelvis alla muslimer är en enhet och besitter gemensamma värden. Kritik som riktas mot sharialagar riktas mot alla som identifierar sig som muslimer under premisen att de är en homogen enhet. Skulden ligger snart på hela gruppen, ”alla judar gör fel för att de omskar sina söner” och alla som identifierar sig som judar förväntas besitta exakt samma värderingar och synsätt på hur man bör leva. Ett fåtal individers handlingar, värderingar och uttryck får representera gruppen. Det skapas en föreställning om värderingar och synsätt när det inte finns något som säger att alla tillhörande en viss religion eller kultur. Diskursen präglas av begrepp som vi många inte vet innebörden av och genom olika tolkningar av dessa bildar vi uppfattningar om mångkulturalism, tolerans, religion, rasism, rättigheter osv. Här finner vi troligtvis den största utmaningen i debatten och därför måste politiker våga konfrontera de konflikter som kan uppstå i ett mångkulturellt samhälle.

Referenser

- Alhem, Sven-Erik "Ingen risk för att saklig kritik bestraffas", *Svenska Dagbladet* (2007-09-27)
http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/ingen-risk-for-att-saklig-kritik-bestraftas_249961.svd
(Hämtad 2012-05-15)
- Barry, Brian, "Culture and equality: an egalitarian critique of multiculturalism", Polity, Cambridge, 2001
- Barry, Brian "The limits of cultural politics" *Review of International Studies* (1998) no. 24 pp 307–319
- Beach, Hugh (2007): Self-determining the Self: Aspects of Saami Identity Management in Sweden, *Acta Borealia: A Nordic Journal of Circumpolar Societies*, 24:1, 1-25
- Bauhn, Per & Demirbag-Sten, Dilsa, *Till frihetens försvar: en kritik av den normativa multikulturalismen*, Norstedt, Stockholm, 2010
- Bauhn Per, "Värderingar inget för polisen" *Svenska Dagbladet*, 2007-08-08
http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/varderingar-ingenet-for-polisen_251767.svd
(Hämtad 2012-05-18)
- Chukri, Rakel "Heder och samvete", *Sydsvenskan*, 21- 01-2012
<http://www.sydsvenskan.se/kultur-och-nojen/heder-och-samvete/> (Hämtad 2012-05-21)
- Cornell, Drucilla&Murphy Sara, "Anti-racism, multiculturalism and the ethics of identification" *Philosophy & Social Criticism* July 2002 no. 28 419-449
- Emanuelsson, Carl, Svensson, Stina Nordling Blanco, Sissela (Feministiskt Initiativ) "Därför använder vi inte hedersbegreppet" *Newsmill*. 2012-01-16
<http://www.newsmill.se/trackback/42352> (Hämtad 2012-05-22)
- Jacobs, James B. "Should hate be a crime?" *Public Interest*, Fall 1993, Issue 113, p3-14
- Johansson Heinö, Andreas, *Hur mycket mångfald tål demokratin?: demokratiska dilemman i ett mångkulturellt Sverige*, 1. uppl., Gleerups utbildning, Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2009, Malmö, 2009
- Kymlicka, Will, *Politics in the Vernacular [Elektronisk resurs] Nationalism, Multiculturalism, and*

Citizenship, Oxford University Press, Oxford, 2001

Linna, Katri, Larsson, Sara "Samepolitik utan samisk insyn" *Svenska Dagbladet* 2010-01-10

http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/samepolitik-utan-samisk-insyn_4064265.svd

(Hämtad 2012-05-11)

Madon, Sakine "Problematisk hatbrottslag", *Expressen* 2010-07-29

<http://www.expressen.se/ledare/sakine-madon/sakine-madon-problematisk-hatbrottslag/>

(Hämtad 2012-05-19)

Modée, Johan "Religion, tolerans och frihet" i *Mänskliga rättigheter och religion*, 1:a uppl., Liber, Malmö, 2011

Patrik Lantto (2010): Borders, citizenship and change: the case of the Sami people, 1751–2008, *Citizenship Studies*, 14:5, 543-556

Schierup, Carl-Ulrik & Ålund, Aleksandra "The end of Swedish exceptionalism? Citizenship, neoliberalism and the politics of exclusion" *Race & Class* 2011 53: 45

Silj, Alessandro (red.), *European multiculturalism revisited*, Zed, London, 2010

Tie, Warwick, *Legal pluralism: toward a multicultural conception of law*, Dartmouth, Aldershot, 1999

Wuokko Knocke (1997): Problematizing multiculturalism: Respect, tolerance and the limits to tolerance, *NORA - Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 5:2, 127-136

Övriga referenser

Esaiasson, Peter, *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 3., [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2007

Klingspor, Klara & Frenzel, Anna, *Hatbrott 2010: statistik över polisanmälningar med identifierade hatbrottsmotiv [Elektronisk resurs]*, Brottsförebyggande rådet (BRÅ), Stockholm, 2011

Pikkarainen, Heidi & Brodin, Björn, *Diskriminering av samer: samers rättigheter ur ett diskrimineringsperspektiv*, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO), Stockholm, 2008

"Utredningen om strukturell diskriminering på grund av etnisk eller religiös tillhörighet", *Det blågula glashuset: strukturell diskriminering i Sverige : betänkande*, Fritzes offentliga publikationer, Stockholm, 2005 <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/46188>